

Politické idey, ako podstatná zložka politického systému, sú jedným zo základných predmetov skúmania politológie. Súborny ideí, inými slovami ideológie, sú neodmysliteľnou súčasťou boja politikov resp. politických strán o politickú moc. Pomocou ideológií vysvetľujú politici občanovi snahu získať podiel na vládnutí, nimi vysvetľujú spoločenský poriadok a ospravedlňujú svoje chyby. Svet sa však rýchlo mení a staré ideológie prestávajú mať svoj pôvodný význam. Mnohé politické strany v súčasnosti už len ťažko zaradiť k určitému ideologickému spektru. Akú úlohu zohrávajú v súčasnom období a akú úlohu budú zohrávať ideológie v nastupujúcom tisícročí? Na túto otázku, ale i na mnohé ďalšie odpovedá Zborník "Ideológie na prahu III. tisícročia". Zborník vznikol uverejnením príspevkov slovenských, českých a ruských odborníkov z oblasti politológie, sociológie, filozofie, histórie, práva a ekonómie, ktorí sa zúčastnili prešovskej konferencie pod rovnomeným názvom ako táto publikácia. Medzinárodnú konferenciu usporiadala Katedra politológie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove ako podujatie III. Prešovských politologických dní.

V úvode zostavovateľka zborníka Marcela Gbúrová (vedúca Katedry politológie FF PU v Prešove) naznačila postavenie ideológie v postkomunistických spoločnostiach a predstavila čitateľovi svoj pohľad na uvedenú publikáciu, obsahujúcu state 36 autorov.

Prvý príspevok od Rastislava Tótha sa zaoberá problematikou efektívnosti v ideologizovanom systéme, v ktorom je efektívnosť vyjadrená postupovaním k definovanému záveru. V ideológii liberalizmu bola takýmto záverom sloboda, ktorá sa na konci 20. storočia rozšírila na celú populáciu. Nová doba si vynútila hľadanie nových paradigiem efektívnosti spoločenských systémov. Tóth hovorí o troch dôvodoch hľadania. Prvým je prechod priorit od materiálnych k postmateriálnym hodnotám, druhým je atomizácia ľudskej spoločnosti a tretím dôvodom je riešenie vnútorných aj medzinárodných konfliktov.

Marcela Gbúrová sa vo svojom príspevku venuje otázke postavenia ideológie na začiatku 21. storočia. Konštatuje, že so zmenami v spoločnosti sa mení aj charakter existujúcich ideológií. Zatiaľ čo v minulosti boli ideológie využívané na ospravedlňovanie stata quo, v modernej spoločnosti by mali byť založené na humanizme a mali by viesť k rovnosti, slobode a poriadku. Gbúrová, podobne ako Tóth, odmieta myšlienku o konci ideológií, zdôrazňuje však jej výraznú modifikáciu v porovnaní s rokmi na začiatku 20. storočia.

Existenciu ideológií aj v novom miléniu potvrdzuje aj český autor Jan Škaloud. Uvedomuje si existenciu typu ľudí, pre ktorých je typický individualizmus, upozorňuje však aj na ľudí, pre ktorých je charakteristická menšia intelektuálna a ekonomická schopnosť. Títo ľudia tvoriaci väčšinu sa budú počas svojho života spoliehať na kooperáciu, preto aj nový druh ideológie bude podľa Škalouda obsahovať pojmy ako solidarita, záchrana a pomoc. Tieto pojmy obsahuje už dlhé roky existujúca ideológia socializmu, ktorý sa už dnes približuje s liberalizmom. Pozitívne je, že Škaloud nezabúda na možné prejavy fundamentalizmu a predpokladá vznik negatívnych fundamentalistických ideológií.

V zborníku čitateľ nájde práce autorov, ktorí sa venujú postaveniu konkrétnej ideológie na prahu nového tisícročia. Ľavicovej ideológii sa vo svojej práci venuje Eduard Chmelár. Podobne ako Škaloud hovorí o zblížovaní ľavicového hnutia k modifikovanej forme politického a ekonomického liberalizmu. Trend zblížovania socialistických ideálov znamená podľa Chmelára faktický zánik ľavicovej ideológie. Hovoriť v súčasnosti o

ľavici by bolo neúplné, keby sa nespomenula myšlienka tzv. Tretej cesty, prezentovanej osobami Tonyho Blaira a bývalého amerického prezidenta Billa Clintona. Tretiu cestu Chmelár nepovažuje za novú politologickú ideológiu, ale za politickú doktrínu, preto hovorí o konci politickej ľavice. Na druhej strane nepripúšťa zánik ideológie ako takej. V súčasnosti sa vytvárajúce rozličné široké hnutia ľudového odporu predznamenávajú vznik nových ideológií.

Hoci krízu ľavicovej ideológie konštatuje vo svojej stati aj Peter Greguš. Na rozdiel od Chmelára nehovorí o konci ľavice, ale predstavuje možnosti zachovania ľavicových ideológií s nevyhnutnosťou odmietnutia ľavicového extrémizmu.

Na súčasné tendenciu šírenia fašistických myšlienok hlavne medzi mladými ľuďmi v Slovenskej republike venuje Daniela Baranová. Vo svojej práci zachytáva celkovú genézu nacionálno-socialistického hnutia v Nemecku v prvej polovici 20. storočia.

Na jej článok nadväzuje práca Adriany Mikulčíkovej, ktorá sa venuje pravicovému extrémizmu v Spolkovej republike Nemecko po II. svetovej vojne. Mikulčíková podáva obraz o v súčasnosti pôsobiacich pravicovo-extrémistických stranách v Nemecku. Zároveň upozorňuje na možnú hrozbu činnosti pravicových extrémistov, aj napriek snahám Spolkovej vlády, pravicový extrémizmus v krajine eliminovať.

Pretože Zborník "Ideológie na prahu III. tisícročia" obsahuje state 36 autorov, nie je možné priblížiť čitateľovi každý príspevok. Vybrané príspevky naznačujú akým smerom sa prešovská konferencia uberala. Zborník ponúka rozličné pohľady na ideológiu. Odborníci z oblasti politológie, sociológie, histórie, práva, filozofie alebo ekonómie sa väčšinou zhodujú, že ideológie budú pevnou súčasťou politického systému aj v nastupujúcom tisícročí. Príspevky väčšinou podrobne rozoberajú nastolenú problematiku, pri niektorých popredných menách však nájdeme podľa môjho názoru povrchný pohľad na tému diskusie. Aj napriek tomu uvedená publikácia znamená veľký prínos pre rozvoj slovenskej a českej politológie. Sumár všetkých prác je vhodným uvedením do problematiky ideológií. Zborník sa určite stane odporúčanou literatúrou pre študentov hlavne politológie a filozofie, pretože autori o nastolenej problematike pojednávajú zrozumiteľne a príťažlivým spôsobom. Je potrebné podčiarknuť vysokú profesionalitu, s akou Marcela Gbúrová postupovala pri zostavovaní zborníka. Jednotlivé príspevky zoradila z hľadiska ich obsahovej stránky, čo umožňuje čitateľovi rýchlu orientáciu.

Pojem ideológia sa v našich zemepisných šírkach poníma často negatívne, pretože je v mysliach mnohých ľudí spájaný s ospravedlňovaním režimu, ktorý sme pred 12 rokmi spoločne odmietli. Zborník "Ideológie na prahu III. tisícročia" ponúka čitateľskej obci návod, ako sa s negatívnymi konotáciami vysporiadať a núti čitateľa hlbšie sa zamyslieť nad uvedenou problematikou.

Radoslav Štefančík
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity